

บทที่ 3

ทฤษฎี และ แนวความคิด

3.1 ทฤษฎีพื้นฐานทางเคมีกายภาพ

โดยสภาพทั่วไปไม่ว่าสสารจะอยู่ในสถานะของ ของแข็ง หรือ ของเหลว เมื่อพิจารณาถึงคุณสมบัติทางด้านความสามารถในการเปียกได้ของสาร (Wettability) จะมีแรงกระทำที่มาจากเกี่ยวข้องด้วยกัน 2 ประเภท (4) คือ

ก. แรงดึงดูด (Attractive Forces) เป็นแรงที่กระทำระหว่างโมเลกุล ซึ่งแบ่งออกเป็น แรงวันเดอร์วาลส์ (Van der Waals Forces) และ แรงไฟฟ้าสถิต (Electrostatic หรือ Polar Forces)

ข. แรงผลัก (No Attractive Forces หรือ Repulsive Forces) เป็นแรงที่กระทำระหว่างโมเลกุล ซึ่งจะมีค่าแปรผันตามอุณหภูมิ

3.1.1 แรงดึงดูด (Attractive Forces)

เมื่อพิจารณาแรงที่กระทำต่อโมเลกุลที่อยู่ในของเหลว จะพบว่า มีแรงดึงดูดกระทำต่อโมเลกุลนั้นจากโมเลกุลข้างเคียงรอบด้านเท่าๆกันทุกทิศทาง ซึ่งแรงดึงดูดดังกล่าว ยังแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

ก. แรงวันเดอร์วาลส์ (Van der Waals Forces) เป็นแรงดึงดูดระหว่างโมเลกุล ซึ่งเป็นแรงที่มีอยู่ทั่วไปในสสารต่างๆทุกสถานะ และจะมีค่าแปรผกผันกับกำลังที่เจ็ดของระยะห่างระหว่างโมเลกุล ($F = K/(d)^7$) แรงดึงดูดนี้จะมีค่ามากขึ้นเมื่อระยะห่างระหว่างโมเลกุลน้อยลง

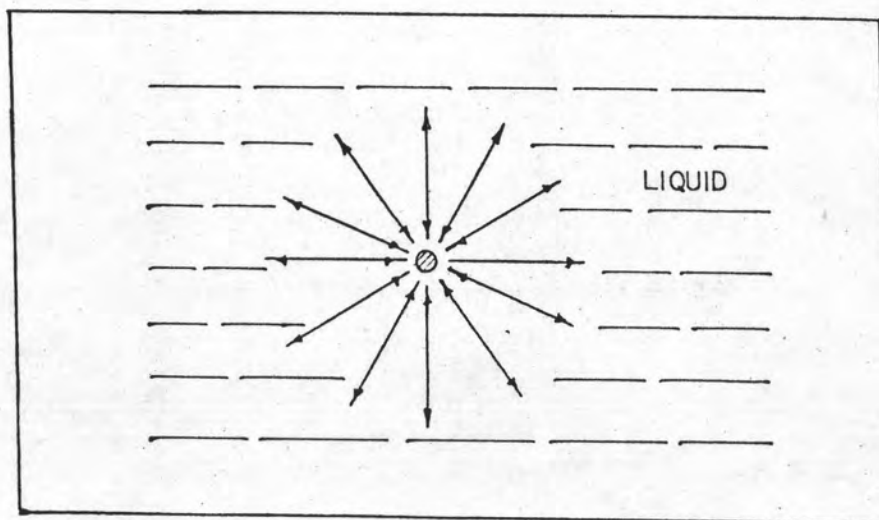
ข. แรงไฟฟ้าสถิต (Electrostatic หรือ Polar Forces) จัดเป็นแรงดึงดูดประเภทที่มีขั้ว เนื่องจากแรงไฟฟ้าสถิตเป็นแรงดึงดูดที่มีอยู่ใน

โมเลกุลที่มีขั้วต่างกัน และในโมเลกุลที่อะตอมมีความสามารถในการดึงดูดอิเล็กตรอนได้แตกต่างกัน ดังนั้นจึงเกิดขั้วไฟฟ้าขึ้นภายในโมเลกุล แรงนี้จะมีค่าแปรผกผันกับกำลังสองของระยะห่างระหว่างโมเลกุล ($F = k/(d)^2$)

เมื่อเปรียบเทียบแรงดึงดูดระหว่าง แรงวันเตอร์วาลส์ และ แรงไฟฟ้าสถิต จะพบว่าแรงวันเตอร์วาลส์เป็นแรงดึงดูดที่มีอยู่ทั่วไปไม่ว่าจะเป็นของเหลวชนิดใด ส่วนแรงไฟฟ้าสถิตจัดเป็นแรงดึงดูดที่มีอยู่เฉพาะในโมเลกุลของ ของเหลวชนิดมีขั้ว ดังตัวอย่างเช่น ของเหลวประเภทสารประกอบไฮโดรคาร์บอน จัดว่าเป็นของเหลวชนิดที่มีเฉพาะแรงดึงดูดประเภทแรงวันเตอร์วาลส์เท่านั้น ส่วนน้ำซึ่งจัดว่าเป็นของเหลวชนิดที่มีขั้วจะมีแรงดึงดูดที่มากกระทำต่อโมเลกุลทั้งสองประเภทคือทั้งแรงวันเตอร์วาลส์ และแรงไฟฟ้าสถิต

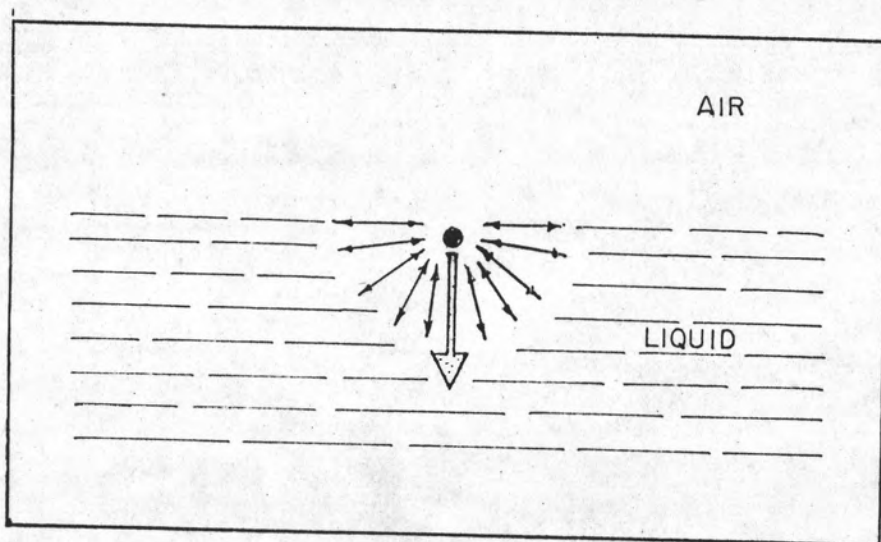
3.1.2 แรงตึงผิวของของเหลว (Surface Tension of Liquid)

เมื่อพิจารณาโมเลกุลที่อยู่ภายในของเหลวจะพบว่า (5) มีแรงดึงดูดกระทำต่อโมเลกุลนั้นจากโมเลกุลข้างเคียงรอบๆด้านเท่าๆกันทุกทิศทาง ผลลัพธ์เนื่องจากแรงดึงดูดเหล่านี้ ก็คือ โมเลกุลนั้นอยู่ในสภาพสมดุลย์

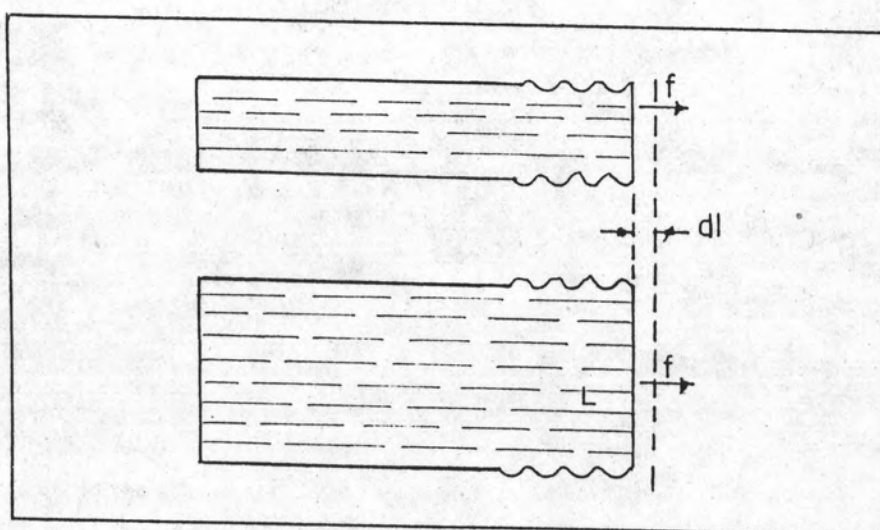

รูปที่ 3.1

สภาพสมดุลย์ของแรงที่กระทำต่อโมเลกุลที่อยู่ภายในของเหลว
(Balanced Forces Field)

รูปที่ 3.2 แรงลัพธ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากแรงที่กระทำต่อโมเลกุลที่ผิวของของเหลว อยู่ในสภาพไม่สมดุล (Unbalanced Forces Field)

รูปที่ 3.3 ไข้ประกอบคำอธิบายนิยามของแรงตึงผิว (Surface Tension)

เมื่อพิจารณาโมเลกุลซึ่งอยู่ที่ผิวของของเหลว จะพบว่าแรงที่กระทำต่อโมเลกุลนั้นอยู่ในสภาพที่ไม่สมดุลย์ (Unbalanced Forces Field) เนื่องจากแรงที่กระทำต่อโมเลกุลมีเฉพาะด้านข้างและด้านล่างเท่านั้น จึงทำให้เกิดแรงลัพธ์ขึ้นในทิศทางตั้งเข้าไปใน แรงลัพธ์นี้จะพยายามดึงโมเลกุลที่อยู่ผิวจึงทำให้ผิวของของเหลวลดลง และเรียกแรงลัพธ์ที่ดึงโมเลกุลที่ผิวของของเหลวเข้าไปในนี้ว่าแรงตึงผิว (Surface Tension) ขนาดของแรงตึงผิวสามารถหาได้จากอัตราส่วนของแรงที่กระทำไปตามผิวของของเหลว ต่อความยาวของผิวที่ถูกแรงนั้นกระทำ โดยที่ความยาวนี้ต้องมีทิศทางตั้งฉากกับแรง ดังรูปที่ 3.2

จากรูปที่ 3.3 ถ้าเราดึงผนังของวัตถุซึ่งยึดหยุ่นได้ทางแนวราบด้วยแรง f จะทำให้พื้นที่ผิวอิสระของของเหลว (s) เพิ่มขึ้น

เนื่องจาก พลังงานที่ผิวของของเหลว $s = L \cdot dl$ และพลังงานที่ใช้ในการเพิ่มพื้นผิวอิสระของของเหลว มีค่าเท่ากับ $f \cdot dl$

$$Y \cdot L \cdot dl = f \cdot dl$$

$$\text{หรือ} \quad Y = f \cdot dl / L \cdot dl$$

$$Y = f/L \quad (3.1)$$

นั่นคือ แรงตึงผิว (Surface Tension) มีค่าเท่ากับ แรงที่มากกระทำ ต่อ ความยาวที่ตั้งฉากกับแรงนั้น ซึ่งมีหน่วยเป็น นิวตันต่อเมตรสำหรับระบบ SI หรือ ไดน์ต่อเซนติเมตรสำหรับระบบอังกฤษ และสามารถทราบค่าของแรงตึงผิวของของเหลวใด ๆ ได้โดยใช้ เครื่องมือวัดแรงตึงผิว (Tensiometer)

ตารางที่ 3.1 แสดงค่าของแรงตึงผิว (Surface Tension)
ของของเหลวชนิดต่างๆ

Liquid	Surface Tension (Newton/m) ($\times 10^{-4}$)
Water	72.6
Fluorocarbons	8-15
Hydrocarbons	18-30
Polar Organic Compounds	22-50

โดยทั่วไปแรงตึงผิวจะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

ก. แรงตึงที่ผิว (Superfacial Tension) ได้แก่ แรงที่กระทำที่ผิวของของเหลว ในสภาวะที่ของเหลวนั้นอยู่ในบรรยากาศ

ข. แรงตึงผิวระหว่างสาร 2 ชนิด (Interfacial Tension) ได้แก่ แรงที่กระทำที่ผิวระหว่างสาร 2 ชนิด ซึ่งอาจเป็นที่ผิวระหว่างของเหลวกับของเหลว หรือ ของเหลวกับของแข็ง

3.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างแรงตึงผิว แรงตึงผิวระหว่างสาร และ งานแอดฮีชัน

ถ้าบรรจุของเหลวสองชนิดลงในถัง โดยให้ของเหลวชนิดหนึ่งเป็นสารกระจาย (Dispersed Phase) ซึ่งได้แก่ น้ำมันและของเหลวอีกชนิดหนึ่งเป็นสารต่อเนื่อง (Continuous Phase) ซึ่งได้แก่ น้ำ (ดังแสดงในรูปที่ 3.4) ถ้าพื้นที่ผิวระหว่างสารทั้งสองเพิ่มขึ้นหนึ่งหน่วยพื้นที่ งานที่ต้องใช้ในการเพิ่มพื้นที่ผิวดังกล่าว สำหรับสารกระจายจะมีค่าเท่ากับ แรงตึงผิวของสารกระจาย (γ_d) สำหรับสารต่อเนื่องจะมีค่าเท่ากับ แรงตึงผิวของสารต่อเนื่อง (γ_c) และที่ผิวอิสระของสารทั้งสองนี้จะมีส่วนที่ต้องใช้ในการดูดติดโมเลกุลของสารทั้งสอง ซึ่งได้แก่ งานแอดฮีชัน ความสัมพันธ์ระหว่างแรงตึงผิว แรงตึงระหว่างผิว และงานแอดฮีชัน แสดงได้ดังนี้

$$\gamma_{dc} = \gamma_d + \gamma_c - w_{adh}(dc) \quad (3.2)$$

เมื่อ γ_{dc} = แรงตึงระหว่างผิวของสารกระจาย กับ สารต่อเนื่อง

γ_d = แรงตึงผิวของสารกระจาย

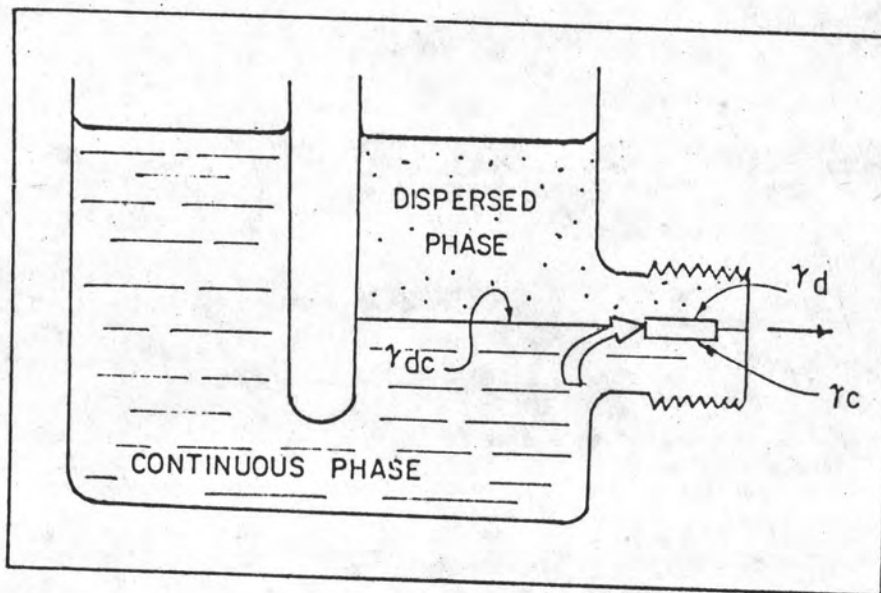
γ_c = แรงตึงผิวของสารต่อเนื่อง

$w_{adh}(dc)$ = งานแอดฮีชัน ของ สารกระจาย และ สารต่อเนื่อง

และเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาแรงตึงระหว่างผิวของสารที่เป็นของแข็งและของเหลว จะได้ความสัมพันธ์ ดังนี้

$$\gamma_{sd} = \gamma_s + \gamma_d - w_{adh}(sd) \quad (3.3)$$

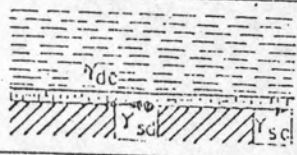
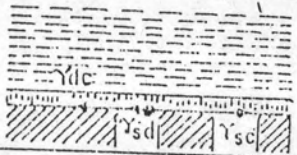
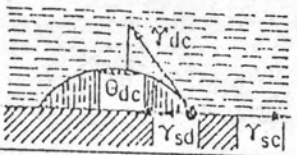
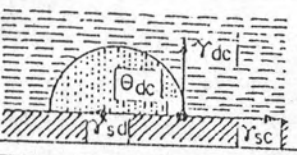
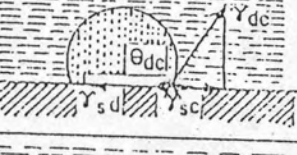

γ_{sd} = แรงตึงระหว่างผิวของของแข็ง กับ สารกระจาย

รูปที่ 3.4 ใช้ประกอบคำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง แรงตึงผิว แรงตึงผิวระหว่างสาร และงานแอคซีชัน

ในตารางที่ 3.2 เป็นตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมุมสัมผัส งานแอคซีชัน และแรงตึงระหว่างผิวของสาร ซึ่งจากตารางนี้ทำให้ทราบว่า เมื่อมุมสัมผัส มีค่า 0 องศา สารกระจายจะแผ่กระจายบนของแข็ง งานแอคซีชันมีค่ามากที่สุดคือ เท่ากับ สองเท่าของค่าแรงตึงระหว่างผิวของสารกระจายกับสารต่อเนื่อง เมื่อมุมสัมผัสมีค่า 90 องศา สารกระจายจะเกาะเป็นรูปครึ่งทรงกลมบนผิวของของแข็ง งานแอคซีชันที่เกิดขึ้นมีค่าเท่ากับ ค่าของแรงตึงระหว่างผิวของสารกระจายกับสารต่อเนื่อง และเมื่อมุมสัมผัสมีค่า 180 องศา สารกระจายจะเกาะเป็นรูปทรงกลมบนผิวของของแข็ง งานแอคซีชันจะมีค่าเท่ากับ ศูนย์

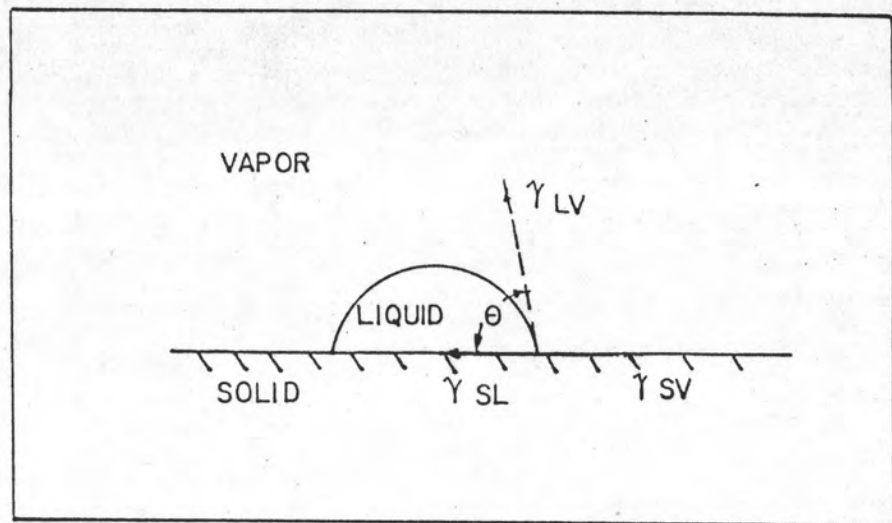
ตารางที่ 3.2 ความสัมพันธ์ระหว่าง มุมสัมผัส แรงตึงผิว และงานแอดฮีชัน

Contact angle θ_{dc}	$W_{adh(sd)} / c$	Relations between interfacial tensions	Balance configuration
θ_{dc}	$> 2 \gamma_{dc}$	$\gamma_{sc} > \gamma_{sd} + \gamma_{dc}$	
$\theta_{dc} = 0^\circ$	$= 2 \gamma_{dc}$	$\gamma_{sc} = \gamma_{sd} + \gamma_{dc}$	
$0 < \theta_{dc} < 90^\circ$	$\gamma_{dc} < W < 2\gamma_{dc}$	$\gamma_{sc} > \gamma_{sd}$	
$\theta_{dc} = 90^\circ$	$= \gamma_{dc}$	$\gamma_{sc} = \gamma_{sd}$	
$90^\circ < \theta_{dc} < 180^\circ$	$0 < W < \gamma_{dc}$	$\gamma_{sc} < \gamma_{sd}$	
$\theta_{dc} = 180^\circ$	$= 0$	$\gamma_{sd} = \gamma_{sc} + \gamma_{dc}$	

$$\begin{aligned} \gamma_s &= \text{แรงตึงผิวของของแข็ง} \\ \gamma_d &= \text{แรงตึงผิวของสารกระจาย} \\ W_{adh}(sd) &= \text{งานแอดฮีชันของของแข็ง และ วัสดุภาคกระจาย} \end{aligned}$$

3.1.4 แรงตึงผิววิกฤต (The Critical Surface Tension, γ_c)

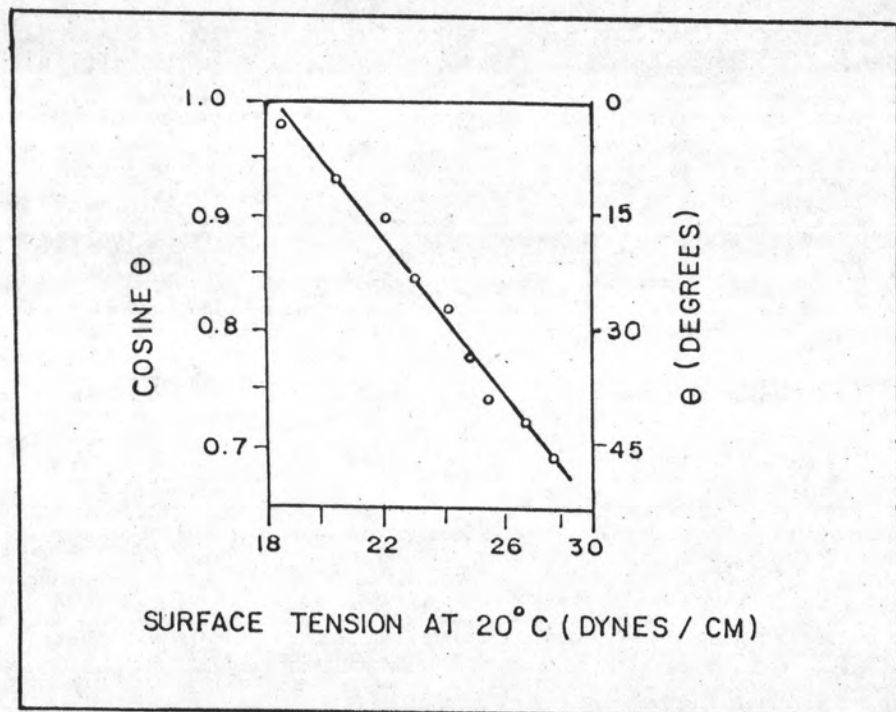

รูปที่ 3.5 สภาพสมดุลของหยดของของเหลวที่อยู่บนของแข็ง

จากรูปที่ 3.5 กรณีที่ใส่หยดของของเหลวลงบนผิวหน้าของของแข็ง ของเหลวนี้ อาจจะไม่กระจาย หรือ คงตัวเป็นหยดเช่นเดิม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติความสามารถในการเปียกผิว (Wettability) ของของแข็ง ถ้าของเหลวนี้ไม่กระจายบนผิวของของแข็ง แสดงว่าของแข็งนั้นมีความสามารถในการเปียกผิว หรือการติดที่ต่ำ แต่หากว่าของเหลวนี้เกาะเป็นหยดบนผิวของของแข็ง แสดงว่าของแข็งนั้นมีความสามารถในการเปียกผิว หรือ การติดที่ดี ซึ่งในกรณีหลังนี้

พบว่า เมื่อของเหลวเกาะเป็นหยดบนผิวของของแข็งจะมีมุมเกิดขึ้นระหว่างผิวสัมผัสกับแนวราบ และเรียกมุมนี้ว่า มุมสัมผัส (Contact Angle)

จากการทดลองศึกษาโดยการใส่หยดของของเหลวของ n-alkanes ลงบนผิวของ Polytetrafluoroethylene ZISMAN (6) พบว่าค่าของมุมสัมผัสและแรงตึงผิวของของเหลวจะมีความสัมพันธ์กันเป็นกราฟเส้นตรง (Linear Curve) ดังรูปที่ 3.6

รูปที่ 3.6

ความสัมพันธ์ระหว่าง มุมสัมผัสกับแรงตึงผิวของของเหลว

ตารางที่ 3.3 ค่าของแรงตึงผิววิกฤต ของวัสดุชนิดต่างๆ

Polymeric Solid	γ_c (dyne/cm at 20 °C)
Poly(1,1-dihydroperfluorooctyl methacrylate) .	10.6
Polyhexafluoropropylene	16.2
Polytetrafluoroethylene	18.5
Polytrifluoroethylene	22
Poly(vinylidene fluoride)	25
Poly(vinyl fluoride)	28
Polyethylene	31
Polytrifluorochloroethylene	31
Polystyrene	33
Poly(vinyl alcohol)	37
Starch	39
Poly(methylmethacrylate)	39
Poly(vinyl chloride)	39
Poly(vinylidene chloride)	40
Poly(ethylene terephthalate)	43
Cellulose	45
Poly(hexamethylene adipamide)	46
Stainless steel	39

จากรูปที่ 3.6 ZISMAN ได้นิยามแรงตึงผิวที่จุดที่ $\cos \theta = 1$ มีค่าเท่ากับ γ_c ว่าเป็น แรงตึงผิววิกฤต (Critical Surface Tension, γ_c) และความสัมพันธ์ระหว่าง แรงตึงผิวของของเหลว (γ_L) และแรงตึงผิววิกฤต (γ_c) มีดังนี้

เมื่อค่าของ $\gamma_L > \gamma_c$

จะพบว่า ของเหลวจะเกาะเป็นหยดบนผิวของของแข็ง ของแข็ง จะมีความสามารถในการเปียกผิว หรือ ดูดติดของเหลวชนิดนั้นได้ไม่ดี

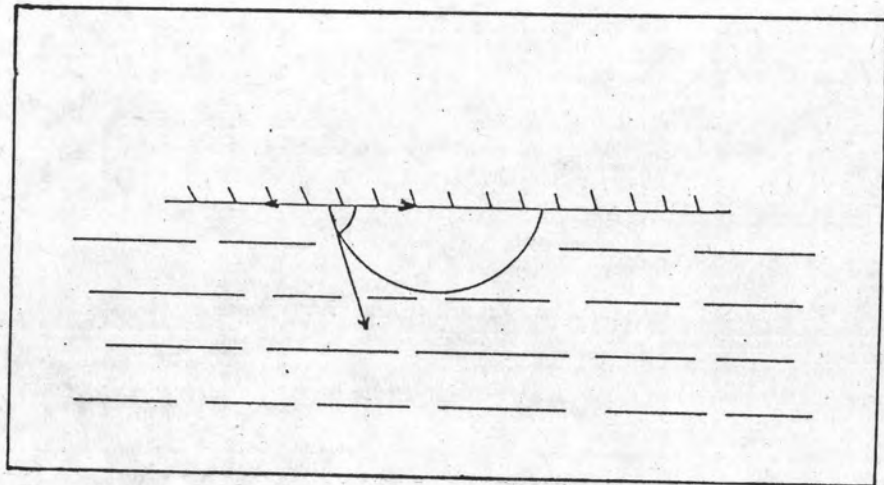
เมื่อค่าของ $\gamma_L < \gamma_c$

จะพบว่า จะเกิดการแผ่กระจายของของเหลวบนผิว ของของแข็ง และของแข็งนั้นจะมีความสามารถในการเปียกผิว หรือ ดูดติด ของเหลวชนิดนั้นได้ดี

3.1.5 สมการของ YOUNG (YOUNG 'S Equation)

YOUNG (7) ได้แสดงถึงสภาพสมดุลของแรงที่กระทำต่อหยดของของเหลวที่เกาะเป็นหยดบนผิวของของแข็ง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. กรณีที่มุมสัมผัสระหว่างของเหลวและของแข็ง มีค่าน้อยกว่า 90 องศา

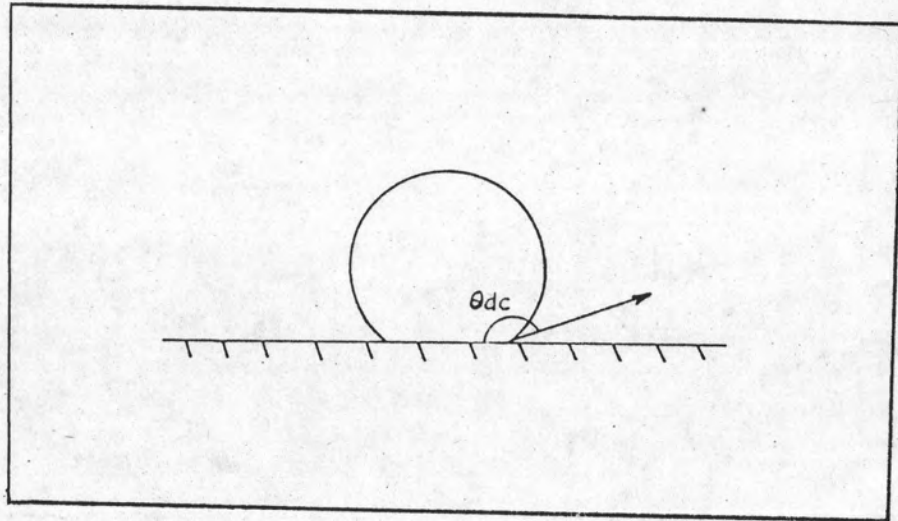

รูปที่ 3.7

ลักษณะการสัมผัสของของเหลวบนผิวของของแข็ง เมื่อมุมสัมผัส (θ_{dc}) มีค่าน้อยกว่า 90 องศา

2. กรณีที่มุมสัมผัสระหว่างของเหลวและของแข็ง มีค่ามากกว่า 90 องศา

รูปที่ 3.8 ลักษณะการสัมผัสของของเหลวนนผิวของของแข็ง เมื่อมุมสัมผัส (θ_{dc}) มีค่ามากกว่า 90 องศา

YOUNG ได้นิยามความสัมพันธ์ระหว่าง แรงตึงระหว่างผิว (Interfacial Tension) กับมุมสัมผัส (Contact Angle) ไว้ดังนี้

$$\gamma_{sc} = \gamma_{sd} + \gamma_{dc} \cdot \cos \theta_{dc} \quad (3.4)$$

γ_{sc} = แรงตึงระหว่างผิวของของแข็ง กับ สารต่อเนื่อง

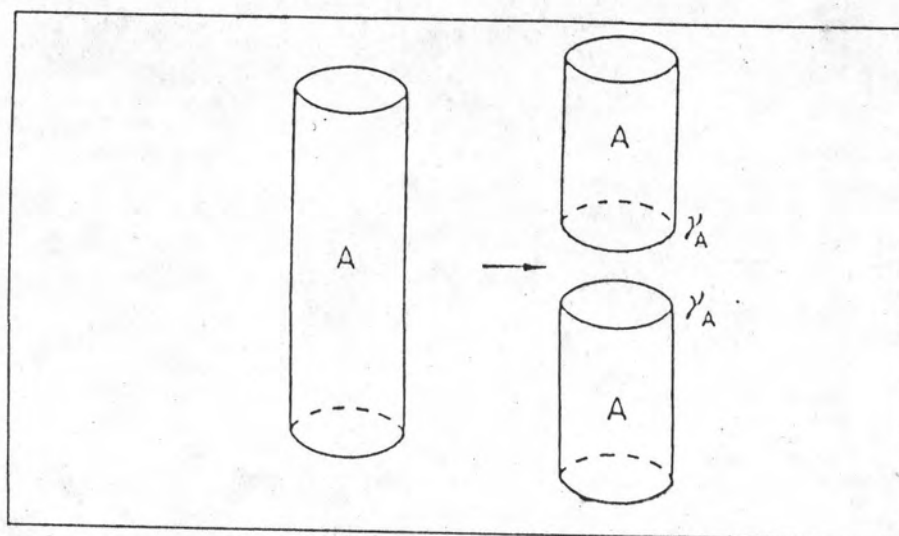
γ_{sd} = แรงตึงระหว่างผิวของของแข็ง กับ สารกระจาย

γ_{dc} = แรงตึงระหว่างผิวของสารกระจาย กับ สารต่อเนื่อง

θ_{dc} = มุมสัมผัสระหว่างผิวของของแข็ง กับ สารกระจาย

3.1.6 งานโคฮีชัน และ งานแอดฮีชัน (Cohesion And Adhesion Work)

งานโคฮีชัน (Cohesion Work) ได้แก่ งานที่ต้องใช้ในการดูดติดโมเลกุลของสารชนิดเดียวกัน เมื่อพิจารณาจากรูปที่ 3.9 จะพบว่า มีแรงกระทำที่พื้นที่ผิวอิสระทั้งสองด้านของรูปทรงกระบอกที่สมมติขึ้น ด้วยเหตุนี้งานโคฮีชันของของเหลวจะมีค่าเท่ากับสองเท่าของแรงตึงผิวของของเหลว

รูปที่ 3.9 ความสัมพันธ์ระหว่างงานโคฮีชัน กับ แรงตึงผิวของสาร

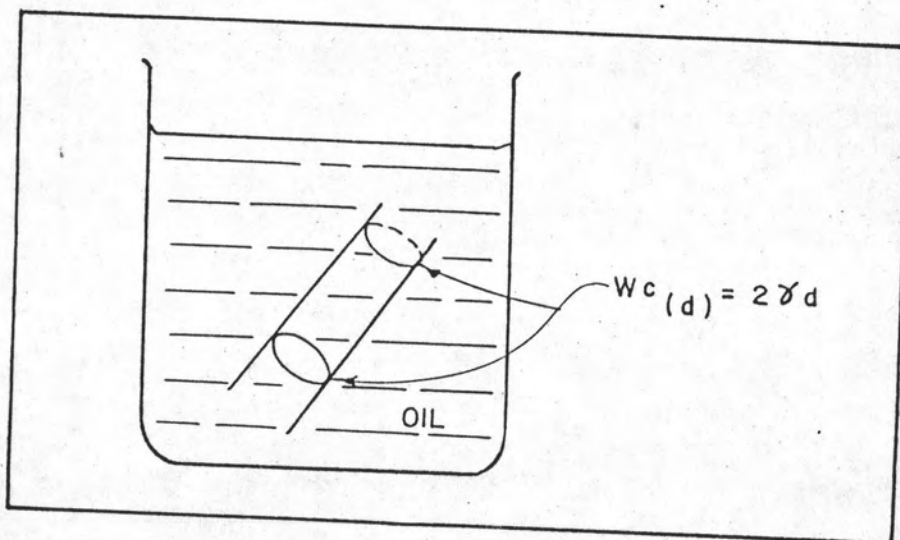
ความสัมพันธ์ระหว่าง งานโคฮีชัน กับ แรงตึงผิวของของเหลว แสดงได้ดังนี้

$$W_{c(d)} = 2\gamma_d \quad (3.5)$$

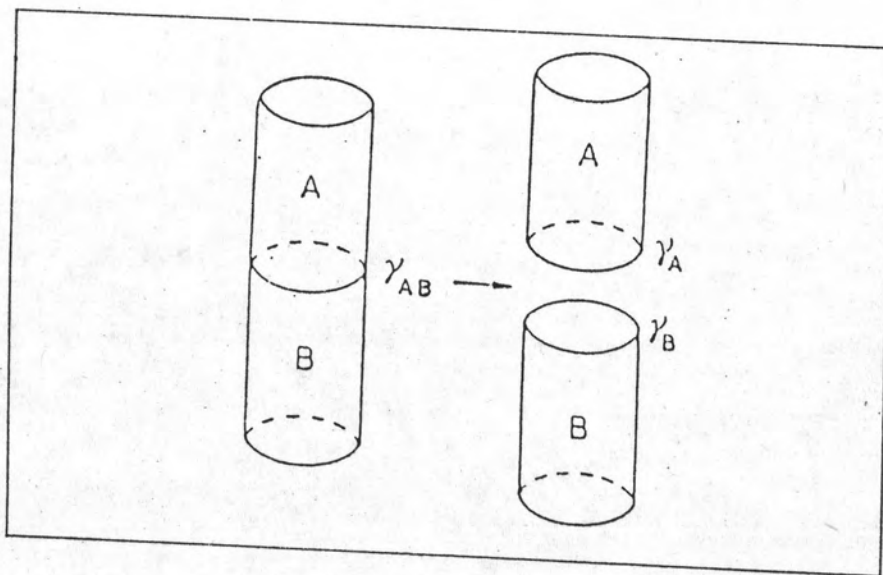
เมื่อ

$$W_{c(d)} = \text{งานโคฮีชันของสารกระจาย}$$

$$\gamma_d = \text{แรงตึงผิวของสารกระจาย}$$

รูปที่ 3.10 ความสัมพันธ์ของงานโคฮีชัน กับ แรงตึงผิวของสาร

รูปที่ 3.11 ความสัมพันธ์ระหว่างงานแอดฮีชัน กับ แรงตึงผิวของสาร

งานแอดฮีชัน (Adhesion Work) ได้แก่ งานที่ต้องใช้ในการ
 คัดติดโมเลกุลของสารต่างชนิดกัน ดูเปเร (DUPRE') (8) ได้ให้ความสัมพันธ์ของ
 งานแอดฮีชัน กับ แรงตึงผิวของสารไว้ ดังนี้

$$W_{adh}(ab) = \gamma_a + \gamma_b - \gamma_{ab} \quad (3.6)$$

เมื่อ $W_{adh}(ab)$ = งานแอดฮีชันของสาร a และ b

γ_a = แรงตึงผิวของสาร a

γ_b = แรงตึงผิวของสาร b

γ_{ab} = แรงตึงระหว่างผิวของสาร a และ b

การพิจารณาปรากฏการณ์ในการคัดค้าน้ำมันที่ผิวของกระบอกหมุน
 รูปทรงกระบอก ความสัมพันธ์ของงานแอดฮีชัน กับ แรงตึงผิว จะสามารถแสดงได้
 ดังนี้

$$W_{adh}(sd) = \gamma_s + \gamma_d - \gamma_{sd} \quad (3.7)$$

$W_{adh}(sd)$ = งานแอดฮีชันของกระบอกหมุน กับ น้ำมัน

γ_s = แรงตึงผิวของกระบอกหมุน

γ_d = แรงตึงผิวของน้ำมัน

γ_{sd} = แรงตึงระหว่างผิวของกระบอกหมุน กับ น้ำมัน

HARKINS (9,10) ได้นิยามความแตกต่างระหว่างงานโคฮีชันและ
 งานแอดฮีชันว่าเป็น สัมประสิทธิ์การแผ่กระจาย (Initial Spreading Coeff-
 icent, 0) ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงได้ดังนี้

$$\phi = W_{adh}(sd)_c - W_c(d)_c \quad (3.8)$$

$$W_{adh}(sd)_c = \gamma_{sc} + \gamma_{dc} - \gamma_{sd}$$

$$W_c(d)_c = 2\gamma_{dc}$$

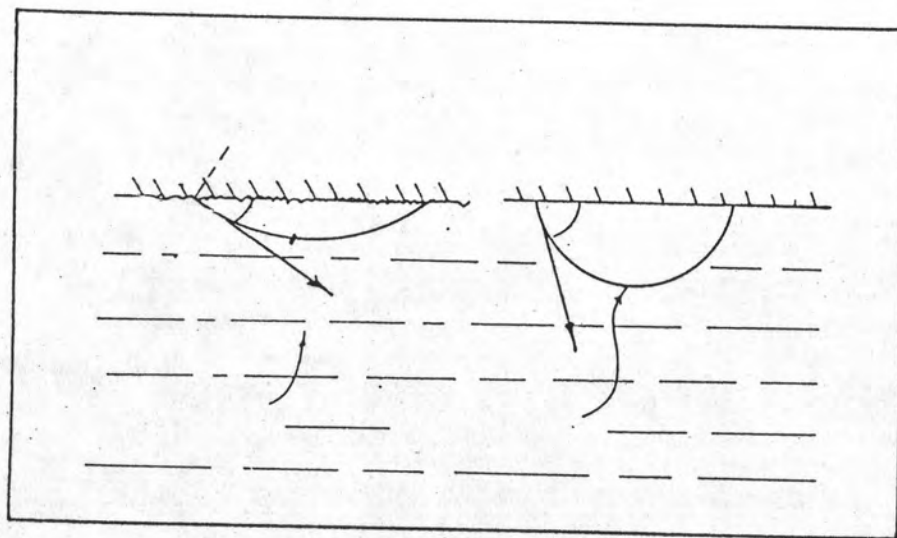
$$\begin{aligned} \text{ดังนั้น } \phi &= \gamma_{sc} - \gamma_{sd} + \gamma_{dc} - 2\gamma_{dc} \\ &= \gamma_{sc} - \gamma_{sd} - \gamma_{dc} \end{aligned} \quad (3.9)$$

ความหมายขั้นพื้นฐานของความสัมพัทธ์ดังกล่าว คือ สำหรับค่าของสัมประสิทธิ์การแผ่กระจายของสารกระจายบนของแข็ง (θ) มีค่าเป็นศูนย์ หรือ มีค่ามากกว่าศูนย์ แสดงว่าของแข็งนั้นมีความสามารถในการเปียกผิว (Wettability) ได้ดี จะเกิดการแผ่กระจายของสารกระจายบนผิวของของแข็ง แต่ถ้าค่า θ มีค่าเป็นลบ แสดงว่าของแข็งนั้นมีความสามารถในการเปียกผิว หรือ ดูดซับไม่ดี จะเกิดการเกาะเป็นหยดของสารกระจายบนผิวของของแข็ง

3.1.7 ความสัมพันธ์ระหว่างมุมสัมผัสของของแข็งผิวเรียบ และ ผิวหยาบ

WENZEL (11, 12) ได้นิยามความสัมพันธ์ระหว่างมุมสัมผัสที่เกิดขึ้นระหว่างสารกระจายและสารต่อเนื่อง ที่ผิวของของแข็งผิวเรียบ (Smooth Surface) และที่ผิวของของแข็งผิวหยาบ (Rough Surface) ไว้ดังนี้

รูปที่ 3.12 ความสัมพันธ์ระหว่างมุมสัมผัสบนผิวของของแข็งผิวเรียบ และของแข็งผิวหยาบ

- ถ้ากำหนดให้ θ_{dc} = มุมสัมผัสของสารกระจาย กับ สารต่อเนื่อง ที่ผิว
ของของแข็งผิวเรียบ (Smooth Solid Surface)
- θ'_{dc} = มุมสัมผัสของสารกระจาย กับ สารต่อเนื่อง ที่ผิว
ของของแข็งผิวหยาบ (Rough Solid Surface)
- r = อัตราส่วนของพื้นที่ผิวของของแข็งผิวหยาบ ต่อ พื้นที่ผิว
ของของแข็งที่มีผิวเรียบ

จะได้ความสัมพันธ์ดังนี้

$$\cos \theta'_{dc} = r \cos \theta_{dc} \quad (3.10)$$

3.1.8 หลักการหาแรงตึงที่ผิว (Superficial Tension) ของของแข็ง โดยวิธี พู

โดยปกติแรงตึงผิวของสาร จะประกอบด้วยแรงตึงผิวที่เกิดขึ้นเนื่อง
จากแรงแวนเดอร์วาลส์ (Dispersives Force), γ^d และแรงตึงผิวที่
เกิดขึ้นเนื่องจากแรงไฟฟ้าสถิต (Polar Force), γ^p

$$\gamma_i = \gamma_i^d + \gamma_i^p \quad (3.11)$$

จากนิยามความสัมพันธ์ของแรงตึงระหว่างผิว เมื่อพิจารณาที่ผิวของ
สาร 1 และ 2 จะได้ความสัมพันธ์ดังนี้

$$\gamma_{12} = \gamma_1 + \gamma_2 - wadh_{12} \quad (3.12)$$

WU (13) ได้นิยามความสัมพันธ์ระหว่างงานแอดฮีชัน แรงตึงผิวที่
เกิดขึ้นเนื่องจากแรงแวนเดอร์วาลส์ และแรงไฟฟ้าสถิตไว้ ดังนี้

$$wadh_{12} = \frac{4\gamma_1^d \gamma_2^d}{\gamma_1^d + \gamma_2^d} + \frac{4\gamma_1^p \gamma_2^p}{\gamma_1^p + \gamma_2^p} \quad (3.13)$$

จากสมการ (3.12) และ (3.13) จะได้ความสัมพันธ์ใหม่ ดังนี้

$$\gamma_{12} = \gamma_1 + \gamma_2 - \frac{4\gamma_1^d \gamma_2^d}{\gamma_1^d + \gamma_2^d} - \frac{4\gamma_1^p \gamma_2^p}{\gamma_1^p + \gamma_2^p} \quad (3.14)$$

เมื่อพิจารณาที่ผิวของของแข็ง และ ของเหลว สามารถแสดงความสัมพันธ์ของแรงตึงระหว่างผิวของของเหลว และ ของแข็ง ได้เช่นเดียวกับสมการ (3.14) ดังนี้

$$\gamma_{sL} = \gamma_s + \gamma_L - \frac{4\gamma_s^d \gamma_L^d}{\gamma_s^d + \gamma_L^d} - \frac{4\gamma_s^p \gamma_L^p}{\gamma_s^p + \gamma_L^p} \quad (3.15)$$

จากสมการของ YOUNG ได้ว่า

$$\gamma_{sL} = \gamma_s - \gamma_L \cos\theta \quad (3.16)$$

เมื่อพิจารณาสมการ (3.15) และ (3.16) จะได้ความสัมพันธ์ใหม่ ดังนี้

$$\gamma_L \cos\theta = -\gamma_L + \frac{4\gamma_s^d \gamma_L^d}{\gamma_s^d + \gamma_L^d} + \frac{4\gamma_s^p \gamma_L^p}{\gamma_s^p + \gamma_L^p} \quad (3.17)$$

จากสมการ (3.17) สามารถที่จะทราบค่าของ γ_s^d และ γ_s^p ได้โดยการสร้างสมการขึ้นสองสมการ จากนั้นก็จะสามารถทราบค่าของแรงตึงที่ผิวของของแข็ง (γ_s) ได้ในขั้นต่อไป

3.1.9 การจำแนกชนิดวัสดุโดยวิธี HAMILTON

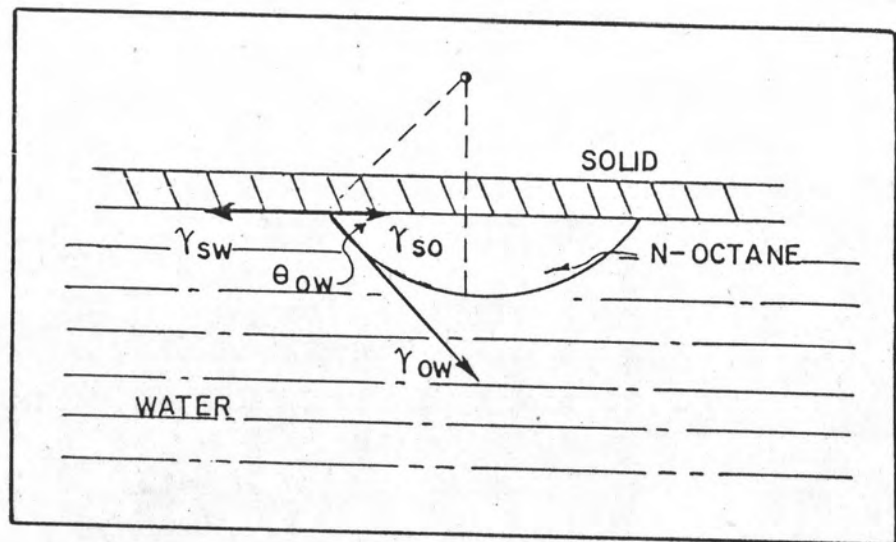
FOWKES (14) ได้นิยามความสัมพันธ์ของ wadh และ γ_s, γ_L ไว้ดังนี้

$$Wadh_{(sL)} = 2\sqrt{\gamma_s \cdot \gamma_L} \quad (3.18)$$

ดังนั้นจะได้นิยามของแรงตึงระหว่างผิวของของเหลวและของแข็ง ดังนี้ คือ

$$\gamma_{sL} = \gamma_s + \gamma_d - 2\sqrt{\gamma_s \cdot \gamma_L} \quad (3.19)$$

HAMILTON (14) ได้ทำการทดลองเพื่อจำแนกผิวของวัสดุว่าเป็นชนิดที่ดูดติดน้ำมันได้ดี (Oleophilic) หรือ ดูดติดน้ำได้ดี (Hydrophilic) โดยใช้เอ็นอร์มัลออกเทน (n-octane) ในการศึกษาทดลอง

รูปที่ 3.13 ลักษณะการสัมผัสของ n-octane ที่ผิวของของแข็ง

จากคุณสมบัติของน้ำ พบว่า

$$\gamma_L = 72 \text{ ไดน์/ซม} , \gamma_d = 21.8 \text{ ไดน์/ซม} , \gamma_p = 50.2 \text{ ไดน์/ซม}$$

คุณสมบัติของนอร์มัลออกเทน

$$\gamma_L = 21.8 \text{ ไดน์/ซม} , \gamma_d = 21.8 \text{ ไดน์/ซม} , \gamma_p = 0$$

จากสมการของ YOUNG

$$\gamma_{sw} = \gamma_{so} + \gamma_{ow} \cdot \cos\theta_{ow} \quad (3.20)$$

นำค่าในสมการ (3.19) แทนลงใน (3.20) จะได้สมการใหม่เป็น

$$\cos\theta_{ow} = \frac{(\gamma_s + \gamma_w - 2\sqrt{\gamma_s^d \cdot \gamma_w^d}) - (\gamma_s + \gamma_o - 2\sqrt{\gamma_s^d \cdot \gamma_o^d})}{\gamma_{ow}}$$

แต่เนื่องจาก $\gamma_w^d = \gamma_o^d = 21.8 \text{ ไดน์/ซม}$

$$\cos\theta_{ow} = \frac{(\gamma_w - \gamma_o)}{\gamma_{ow}} \quad (3.21)$$

เมื่อแทนค่า $\gamma_o, \gamma_w, \gamma_{ow}$ จะได้ค่า θ_{ow} เท่ากับ 51.9°

จากการศึกษาของ HAMILTON ทำให้ทราบว่าวัสดุใดที่มีค่าของมุมน้อยกว่าหรือเท่ากับ 51.9 องศา วัสดุนั้นจะมีคุณสมบัติดูดซับน้ำได้ดี (Oleophilic Solid) และวัสดุใดที่มีค่ามุมสัมผัสมากกว่า 51.9 องศา วัสดุนั้นจะมีคุณสมบัติดูดซับน้ำได้ไม่ดี (Hydrophilic Solid)

3.1.10 ประเภทของการเปียก (Type of Wetting)

การเปียก (Wetting) ซึ่งได้แก่ การแผ่กระจายของของเหลวชนิดหนึ่ง บนผิวหน้าของของเหลวหรือของแข็งอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งพอจะแบ่งประเภทของการเปียกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

ก. การเปียกแบบแผ่กระจาย (Spreading Wetting) การเปียกแบบแผ่กระจายนี้จะทำให้พื้นที่ผิวระหว่างของเหลวกับของแข็ง และพื้นที่ระหว่างของเหลวกับก๊าซ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันจะทำให้พื้นที่ผิวระหว่างของแข็งกับก๊าซลดลง ดังนั้นสัมประสิทธิ์ของการแผ่กระจาย (S) จะมีค่าดังนี้

$$s = -\Delta G_s/A \quad (3.22)$$

เมื่อ s คือพลังงานอิสระที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากการแผ่กระจาย

$$\text{หรือ } s = \gamma_{SG} - (\gamma_{SL} + \gamma_{LG}) \quad (3.23)$$

เมื่อ γ_{SG} = แรงตึงผิวของของแข็ง

γ_{SL} = แรงตึงระหว่างผิวของของเหลวกับของแข็ง

γ_{LG} = แรงตึงผิวของของเหลว

ข. การเปียกแบบดูดติด (Adhisional Wetting) การเปียกแบบดูดติดนี้ จะตรงกันข้ามกับการเปียกแบบแผ่กระจาย คือ การเปียกประเภทนี้จะทำให้พื้นที่ผิวระหว่างของแข็งกับภาซลดลง ซึ่งแสดงได้ดังสมการ

$$\begin{aligned} wadh &= -\Delta G_a/A \\ &= \gamma_{SG} + \gamma_{LG} - \gamma_{SL} \end{aligned} \quad (3.24)$$

เมื่อ ΔG_a คือพลังงานอิสระที่เพิ่มขึ้นจากการดูดติด

ค. การเปียกแบบจม (Immersional Wetting) การเปียกประเภทนี้ พื้นที่ผิวระหว่างของแข็งและภาซ จะคงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง พลังงานอิสระแบบจมตัวหาได้จาก

$$-\Delta G = \gamma_{SG} - \gamma_{SL} = \gamma_{LG} \cdot \cos\theta \quad (3.25)$$

ถ้า

$$\gamma_{SG} > \gamma_{SL} \quad \text{ดังนั้น } 0 < 90 \text{ องศา}$$

$$\gamma_{SG} < \gamma_{SL} \quad \text{ดังนั้น } 0 > 90 \text{ องศา}$$

3.2 ประเภทของมลภาวะของน้ำที่มีสาเหตุเนื่องจากน้ำมัน

มลภาวะที่มีสาเหตุเนื่องจากน้ำมัน หรือสารประกอบไฮโดรคาร์บอน มีอยู่ด้วยกัน 4 ประเภท คือ

ก. มลภาวะของน้ำที่เกิดขึ้นเนื่องจากสารละลายไฮโดรคาร์บอน (Dissolved Hydrocarbons) เช่น เบนซีน (Benzene) นอร์มัล-ออกเทน (n-octane)

ข. มลภาวะของน้ำที่เกิดขึ้นเนื่องจากไฮโดรคาร์บอน ที่อยู่ในรูปของอิมัลชันที่ไม่มีเสถียรภาพ (Non-Stable Emulsion) ซึ่งอิมัลชันเหล่านี้เป็นอิมัลชันที่ลอยปะปนอยู่ในวัฏภาคต่อเนื่อง มีโอกาสที่จะสัมผัสกัน และมีแนวโน้มที่จะรวมตัวกันให้มีขนาดใหญ่ขึ้น อิมัลชันเหล่านี้ได้แก่ อิมัลชันชั้นหนึ่ง (Primary Emulsion) มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง เท่ากับ หรือมากกว่า 100 ไมครอน และอิมัลชันชั้นสอง (Secondary) มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเล็กกว่า 20 ไมครอน

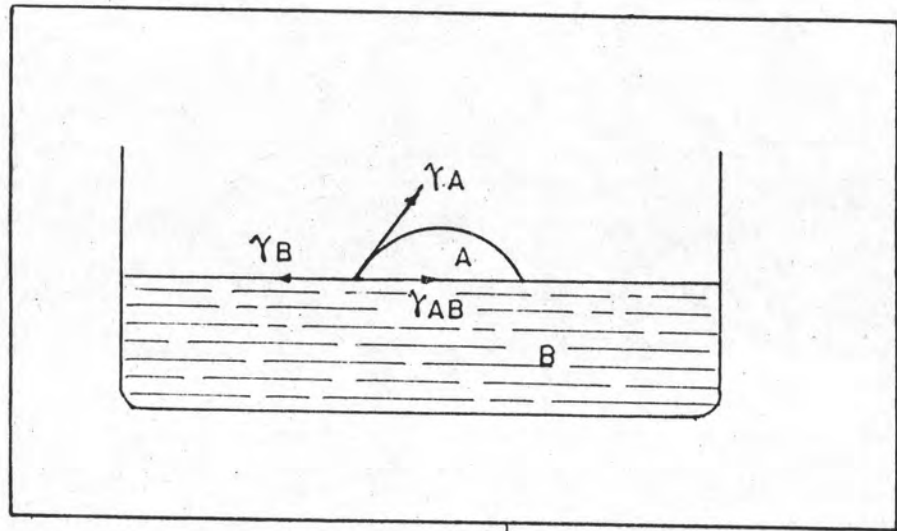
ค. มลภาวะของน้ำที่เกิดขึ้นเนื่องจากไฮโดรคาร์บอน ที่อยู่ในรูปของอิมัลชันที่มีเสถียรภาพ (Stable Emulsion) เป็นอิมัลชันที่มักจะไม่วรวมตัวกันให้มีขนาดใหญ่ขึ้น อยู่ในสภาพที่ลอยกระจายอยู่ในวัฏภาคต่อเนื่องได้เป็นเวลานาน อิมัลชันเหล่านี้ได้แก่ ไมโครอิมัลชัน (Micro Emulsion) มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 100-600 อังสตรอม

ง. มลภาวะของน้ำที่เกิดขึ้นเนื่องจากไฮโดรคาร์บอน ที่อยู่ในรูปของน้ำมันที่จับตัวกันเป็นชั้นฟิล์ม (Layer or Film)

3.2.1 มลภาวะของน้ำที่เกิดขึ้นเนื่องจากไฮโดรคาร์บอน ที่อยู่ในรูปของน้ำมันที่จับตัวกันเป็นชั้นฟิล์ม (Hydrocarbons in the Form of a Layer or Film)

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างความหนาแน่นของน้ำ กับ สารประกอบไฮโดรคาร์บอนด์ จะพบว่าสารประกอบไฮโดรคาร์บอน จะมีความหนาแน่นต่ำกว่าน้ำ

ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้สารประกอบไฮโดรคาร์บอน จับตัวกันในรูปของชั้นฟิล์มอยู่บนผิว น้ำซึ่งจะเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดมลภาวะทางน้ำขึ้นได้ โดยที่ชั้นฟิล์มดังกล่าวจะเป็นตัว ขัดขวางการถ่ายเทของออกซิเจน และแสงแดดให้น้อยลง ซึ่งจะส่งผลทำให้สภาวะ แวดล้อมในบริเวณนั้นเปลี่ยนแปลงไป

รูปที่ 3.14 ปรากฏการณ์การสัมผัสระหว่างหยดของของเหลว A และของเหลว B

จากภาพ 3.14 ถ้าเราใส่หยดของของเหลวชนิด A ลงบนของเหลว หรือของแข็งชนิด B หยดของของเหลว A อาจจะไม่กระจายหรือยังคงตัวเกาะเป็น หยดเช่นเดิม ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ ดังต่อไปนี้

ของเหลวชนิด A จะมีการแผ่กระจายบนของเหลวหรือของแข็งชนิด B ต่อเมื่อมุมสัมผัสระหว่างผิวของวัฏภาคทั้งสองมีค่าเป็น ศูนย์หรือใกล้เคียงศูนย์ องศา

ก. ถ้าอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวในรูปของสมการของ YOUNG

$$\gamma_B = \gamma_{AB} + \gamma_A \cdot \cos\theta \quad (3.26)$$

ของเหลวชนิด A จะเกิดการแผ่กระจายบนของเหลวหรือของแข็งชนิด B เมื่อ

$$\gamma_B = \gamma_{AB} + \gamma_A$$

ข. กรณีที่อธิบายการเกิดการแผ่กระจาย เมื่อเปรียบเทียบระหว่างงานแอดฮีชัน และงานโคฮีชัน (15)

จากนิยามของแรงตึงระหว่างผิวของสาร และ สมการของ YOUNG จะได้ความสัมพันธ์ใหม่เป็น

$$W_{adh}(AB) = \gamma_A(1+\cos\theta) \quad (3.27)$$

$$\text{และ } W_{c(A)} = 2\gamma_A \quad (3.28)$$

จากสมการ (3.27) และ (3.28) นำมาอธิบายการเกิดการแผ่กระจาย ได้ว่า การเกิดการแผ่กระจายจะเกิดขึ้นเมื่อ มุมสัมผัสของสารทั้งสองชนิด มีค่าเป็น ศูนย์หรือเข้าใกล้ศูนย์ นั่นคือ

$$\begin{aligned} W_{adh}(AB) &\geq 2\gamma_A \\ \text{หรือ } W_{adh}(AB) &\geq W_{c(A)} \end{aligned} \quad (3.29)$$

ค. กรณีที่อธิบายปรากฏการณ์ในการแผ่กระจาย โดยใช้สัมประสิทธิ์ในการแผ่กระจาย ϕ (Spreading Coefficient) ในการอธิบาย

$$\begin{aligned} \phi &= W_{adh}(AB) - W_{c(A)} \\ \phi &= \gamma_B - \gamma_A - \gamma_{AB} \end{aligned} \quad (3.30)$$

นั่นคือ จะเกิดการแผ่กระจายของของเหลวชนิด A บนของเหลวชนิด B ต่อเมื่อสัมประสิทธิ์ในการแผ่กระจาย มีค่าเป็นศูนย์ หรือ บวก

การวิเคราะห์มิติเชิงหน่วย (Dimensional Analysis)

การวิเคราะห์มิติเชิงหน่วยวิธีนี้ จะวิเคราะห์ด้วยวิธีที่ผู้ศรัทธา π ของ

Buckingham (16) (Buckingham π -Theorem)

ตารางที่ 3.4 มิติหลักของปริมาณที่จะวิเคราะห์

ปริมาณ (Quantity)	หน่วย (Unit)	สัญลักษณ์ (Symbol)	มิติหลัก (M-L-T)
เส้นผ่าศูนย์กลางของกระบอกหมุน (Diameter of the Drum)	m	D	L
ความยาวของ กระบอกหมุน (Length of the Drum)	m	L	L
ความเร็วรอบของกระบอกหมุน (Speed of the Drum)	m/s	S	LT^{-1}
ความหนาของชั้นฟิล์มของน้ำมัน (Oil Film Thickness)	m	T	L
ความลึกของกระบอกหมุนที่จุ่มอยู่ในน้ำ (Depth of Immersion of the Drum in Water)	m	A	L
ความลึกของกระบอกหมุนที่จุ่มอยู่ในน้ำมัน (Depth of Immersion of the Drum in Oil)	m	H	L

ตารางที่ 3.4 แสดงมิติหลักของปริมาณที่จะวิเคราะห์ (ต่อ)

ปริมาณ	หน่วย	สัญลักษณ์	มิติหลัก
ความหนาแน่นของน้ำมัน (Density of Oil)	kg/m^3	ρ	ML^{-3}
ความหนืดของน้ำมัน (Viscosity of Oil)	kg/m-sec	μ	$\text{ML}^{-1}\text{T}^{-1}$
แรงตึงผิวของน้ำมัน (Superficial Tension of Oil)	kg/sec^2	γ_0	MT^{-2}
แรงโน้มถ่วงของโลก (Acceleration of Gravity)	m/sec^2	g	LT^{-2}

ในการวิเคราะห์นี้จะพิจารณาเฉพาะตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อระบบเท่านั้น ซึ่งพบว่าประกอบด้วยตัวแปรอิสระจำนวน 6 ตัว ดังนี้

$$\phi (T, S, g, \rho, \mu, \gamma_0) = 0 \quad (3.31)$$

$$\text{มีตัวแปรทั้งหมดจำนวน } n = 6$$

$$\text{มีมิติหลักจำนวน } m = 3$$

จากทฤษฎีของ Buckingham จะได้กลุ่มตัวเลขซ้ำหน่วย (π -parameter) เท่ากับ

$$3 \text{ กลุ่ม } (n-m = 3)$$

ดังนั้นเลือก s, v, g เป็นตัวแปรซ้ำในทุกกลุ่ม

$$\pi_1 = \rho (s^{a_1}, \mu^{b_1}, g^{c_1}) \quad (3.32)$$

$$\pi_2 = \gamma_0 (s^{a_2}, \mu^{b_2}, g^{c_2}) \quad (3.33)$$

$$\pi_3 = T (s^{a_3}, \mu^{b_3}, g^{c_3}) \quad (3.34)$$

$$\text{จาก (3.32)} \quad \pi_1 = \rho (s^{a_1}, \mu^{b_1}, g^{c_1})$$

$$\text{มิติ } M^0 L^0 T^0 = (ML^{-3})(LT^{-1})^{a_1} (ML^{-1}T^{-1})^{b_1} (LT^{-2})^{c_1}$$

$$M \rightarrow 0 = 1 + b_1$$

$$L \rightarrow 0 = -3 + a_1 - b_1 + c_1$$

$$T \rightarrow 0 = -a_1 - b_1 - 2c_1$$

$$a_1 = 3, b_1 = -1, c_1 = -1$$

$$\pi_1 = \frac{\rho s^3}{\mu g} \quad (3.35)$$

$$\text{จาก (3.33)} \quad \pi_2 = \gamma_0 (s^{a_2}, \mu^{b_2}, g^{c_2})$$

$$M^0 L^0 T^0 = (MT^{-2})(LT^{-1})^{a_2} (ML^{-1}T^{-1})^{b_2} (LT^{-2})^{c_2}$$

$$M \rightarrow 0 = 1 + b_2$$

$$L \rightarrow 0 = a_2 - b_2 + c_2$$

$$T \rightarrow 0 = -2 - a_2 - b_2 - 2c_2$$

$$\text{จะได้ } a_2 = -1, b_2 = -1, c_2 = 0$$

$$\text{สมการ จะได้ } \pi_2 = \frac{\gamma_0}{S \cdot \mu} = \frac{1}{Ca} \quad (3.36)$$

$$\text{จาก (3.34) } \pi_3 = (s^{a_3} \mu^{b_3} g^{c_3})$$

$$\text{มิติ } M^0 L^0 T^0 = (L)(LT^{-1})^{a_3} (ML^{-1}T^{-1})^{b_3} (LT^{-2})^{c_3}$$

$$M \rightarrow 0 = b_3$$

$$L \rightarrow 0 = 1 + a_3 - b_3 + c_3$$

$$T \rightarrow 0 = -a_3 - b_3 - 2c_3$$

$$\text{จะได้ } a_3 = -2, b_3 = 0, c_3 = 1$$

$$\text{สมการ จะได้ } \pi_3 = \frac{T \cdot g}{S^2} = \frac{1}{Fr} \quad (3.37)$$

$$\text{เนื่องจาก } \pi_3 = \frac{T \cdot g}{S^2}$$

$$\text{หรือ } g = \frac{\pi_3 \cdot S^2}{T} \quad (3.38)$$

นำค่า g ใน (3.38) แทนลงใน (3.35)

$$\pi_1 = \frac{\rho S^3 \cdot T}{\pi_3 \mu S^2}$$

$$\text{หรือ } \pi_1 = \frac{TS \rho}{\pi_3 \mu} \quad (3.39)$$

$$\pi_1' = \pi_1 \cdot \pi_3 = \frac{T \cdot S}{\mu} = Re \quad (3.40)$$

จากทฤษฎีของ π - Buckingham จะได้ว่า

$$\phi''(\pi_1, (\pi_2)^{-1}, (\pi_3)^{-1}) = 0$$

$$\text{หรือ } \phi''\left(\frac{T \cdot S}{\mu}, \frac{S \cdot \mu}{\gamma_0}, \frac{S^2}{T \cdot g}\right) = 0 \quad (3.41)$$

$$\frac{T \cdot S}{\mu} = \phi''\left(\frac{S \cdot \mu}{\gamma_0}, \frac{S^2}{T \cdot g}\right) \quad (3.42)$$

$$Re = f(Ca, Fr) \quad (3.43)$$